

ZAMONAVIY BADIY SO‘Z SAN’ATIDA QIZIQLAR

Inoyatxon Nazarova
O‘zDSMI

Annotatsiya: Ushbu maqolada badiiy so‘z san’atining zamonaviy estradadagi rivojida katta hissa qo‘shgan qiziqalar faoliyati hususan badiiy so‘z ustalari, aktyor Mirzabek Xolmedov va Obid Asomovlarning ijro jarayonidagi nutq mahorati, nutqiy harakter va obrazlar yaratishdagi izlanishlari qisqacha ko‘rib o‘tildi. Ikki ijodkorning o‘ziga xos va bir biridan farqli jihatlari qayd etilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy so‘z, san’at, ijro

“QIZIKLAR” IN CONTEMPORARY ARTISTIC LITERATURE

Inoyatkxon Nazarova
UzSIAC

Abstract: This article briefly examines the activities of entertainers who have made significant contributions to the development of the art of artistic speech in modern stage performance, particularly focusing on the speech mastery of the artistic word masters, actors Mirzabek Xolmedov and Obid Asomov, as well as their efforts in creating speech-based characters and images. The distinctive and differing aspects of the two artists’ creative work are also noted.

Keywords: artistic word, art, performance

Bugungi globalashuv jarayonlari insonlarni tez va to‘g‘ri fikr yuritishga o‘z kasbining spetsifik xususiyatlarini anglagash professional darajada ish ko‘rishga, har tomonlama mukammal shaxs bo‘lishga undayapti. Badiiy so‘z san’ati hususan kulgu yumor eng ommalashgan san’at turi bo‘lib uning professionallari haqida o‘rganish tadqiq etish san’atshunoslar oldida turgan muhim masalalardan biridir.

Bu borada so‘z ketganda mustaqillik davrining boshlarida ijod qilib estradada kulgi san’atini rivojlantirishga ulkan hissa qo‘shgan so‘z ustalari Mirzabek Xolmedov, Obid Asomovlarning ijodiy faoliyatini o‘rganish ahamiyat kasb etmoqda. Masalan Mirzabek Xolmedov o‘zbek kulgi san’atiga professional aktyorlik mahorati xususiyatlarini singdira olgani, ijroda an’anaviy va zamonaviy uslublarni uyg‘unlashtirgani, Obid Asomov esa siyosiy ijtimoiy va maishiy masalalarni sahnada hajv qila olishi bilan shuhrat qozondi. Shu nuqtai nazardan o‘zbek kulgi estradasida uzoq yillar ijod qilgan ikki ijodkorning latifa va hajviylarining mavzular ko‘lami, turli

obraz va xarakterlarning ijrosi, nomerlarning tomoshabopligini oshirishdagi yondashuvlarini ko'rib chiqish zarur.

So'z ustasi O.Sultonov O'zbekiston televideniyesida kulgi dasturlarining tashkil bo'lishi va rivojlanishini tadqiq qilar ekan, xalq orasidan chiqqan qiziqchilarning taqdiri hamda ekrandagi faoliyatiga to'xtalgan. Dastlab ko'rik-tanlovlar respublikadagi qiziqchi askiyachilarni elga tanitgan bo'lsa, keyinchalik ya'ni 1988-yil yangi avlod qiziqchilarini yuzaga chiqishiga sabab bo'ldi. To'xtamurod Azizov, Mirzabek Xolmedov, Obid Asomov, Sobit Asomov, Botir Muhammadxo'jayev, kabilar ijodi so'z san'atida yangi davrni boshlab berdi. O'tgan asrning saksoninchi yillar ohirlarida yangi chiqib kelayotgan yosh qiziqchilarning turli konsert, tadbir, to'y-marakalaridagi chiqishlari el og'ziga tushdi. Ijodga chanqoq yosh qiziqchilar xalqning kulgiga moyilligini xis qilgan holda o'z ustilarida ishlab nom chiqardilar. "Bu yillarga kelib Mirza Xolmedov, Obid Asomov, Hojiboy Tojiboyev, kabilar ishtirokidagi konsertlar yig'inlar, to'-yu ma'rakalar el og'ziga tushdi, ularning chiqishlarini jamlagan turli tarzdagi audiokassetalarga talab ortib bordi. Buning bosh sababi esa kulgi san'ati rivojlana boshlaganligi bilan bog'liq edi"¹ deb yozadi Ortiq Sultonov

1984-yili Toshkent shahri Akmal Ikromov tumanidagi Abdulla Qodiriy nomidagi madaniyat uyi qoshida "Ko'zgu" hajviy teatri tashkil etildi. Teatrda iste'dodli aktyor-qiziqchilar M.Xolmedov, O.Asomov, T.Azizovlar jamlanishdi. Keyinchalik ular safiga B.Muhammadxo'jayev, S.Asomovlar, O'.Muhammadxo'jayev kelib qo'shildilar. Jamoaning ijodiy izlanishlari samara berib, ular ishtirokidagi "Kulgi va hazil kechalari", turli uchrashuvlar uyushtirila boshlandi.²

Jamoa Toshkent shahrida joylashgan barcha kino teatrlarning zalida bir yarim soatga mo'ljallangan "Estrada nomerlari"dan tashkil topgan konsert dasturini namoyish qilib "O'zbekkonsert" tashkiloti nazariga tushdilar. Natijada 1989-yil 10-yanvarda "Xalqlar do'stligi" san'at saroyida ilk tomoshasi namoyish etiladi. Loyiha shov-shuv bo'lib, biletlar sotilib, tomosha 10-yanvardan 25-yanvarga qadar davom etadi, xattoki bir kunda ikki bor sahnaga chiqishga ham to'g'ri keladi. Bunday "anshlag" xali qiziqchilar jamoasi orasida kuzatilmagan bo'lib, kulgi estradasida yangi davrning boshlanishi edi. Guruh yetakchi aktyorlari M.Xolmedov, O.Asomovlar edi.

M.Xolmedov haqida O'zbekiston xalq artisti Turg'un Azizov: "U Toshkent teatr va rassomlik san'ati institutida, mening sinfimda tahsil ko'rdi. Oddiy bir harakatlarida, gap-so'zlarida tabiiy kulgi elementlari borligi bilan ajralib turardi. San'atkor uchun muhimi tabiiylikdir"³ deydi. Mustaqillikka o'tish davrida xalqni vahimaga solayotgan firibgarlar "Folbin"⁴ (1989) komediyasida tanqid ostiga olinadi. Hajviya tili oddiy soddalardan iborat bo'lib ayniqsa nutqiy xarakterlarni ochilishida M.Xolmedov

1 Sultonov O. O'zbekiston televideniyesida kulgi san'ati. –Toshkent: G'afur G'ulom, 2005. – 84-b.

2 Abdurahmonov I., Sultonov O. Mirza qiziq teatri.–Toshkent: Mutarjim, 2005. – 27-b.

3 Azizov T. Kulish osonu... / "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 1984-yil 21-sentabr № 38.

4 "Ko'zgu" teatr dasturidan

ijrosi yorqin, tomoshabopligi bilan ajraladi. M.Xolmedov uquvsiz, gapining tayini yo‘q, pul topish ilinjidagi ko‘cha bezorisi. Hajviya davomida ruhlar bilan gaplashuvchi folbin qiyofasida ko‘rinadi. Ikkala obrazda ham mukammallikka erishilgan bo‘lib, aktyor ikkita niqobni ustalik bilan almashtira oladi. Bezori yigitning “ko‘cha” tilidagi so‘zlashuvi tabiiy va o‘ziga xos bo‘lsa, folbinning gapirishi va ohangi butkul farqlanadi ya’ni folbinlarga xos “menga ko‘rinyapti”, “ruhlar aytishicha” so‘zlarning aktyor tilidan ohanglar bilan ishlatilishi ishonarli chiqadi. Voqea so‘ngida “sodda kishi” mashinasini kecha kechasi do‘stini uyida qoldirganini eslab qoladi. Avtoullov egasi bekorga ancha pulidan ayrilganini anglab afsusda qoladi. Achinarli holatni badiiylashtirib, kulgi bilan xalqni hushyorlikga, ogohlikga chorlaydi.

“Ko‘zgu” teatrining 1994-yilgi dasturi¹ konflikt bilan boshlanadi Otaxon (T.Azizov) qizini viloyatga ishga jo‘natishlarini eshitib nima qilishni bilmay vahimada. Nikohlab qo‘yilsa muammo bartaraf qilinishini bilib darrov qo‘l ostidagi do‘konda hizmat qilayotgan yigit (M.Xolmedov)ga bitta do‘konini berib, xujjatdagi nikohga roziligini oladi. Ikki haftadan keyin nikoh xujjatini bekor qilgani boringlar desa, kuyov “*meni qo‘yadigan xotinim yo‘q*” deydi, M.Xolmedov qishloqlik chapani, dastyorning yurish-turishini, qarashi gapirish uslubini topadi, qizga uylangach esa umuman teskarisi bo‘lib, do‘kon egasi hamda oila boshlig‘i ekanini his qilib o‘ziga ishongan yigit qiyofasini ishonarli tasvirlaydi.

Hajviya o‘zbekona sodda tilda bo‘lib tomoshabin uchun murakkablik kasb etmas, yengil, hazm bo‘lishga oson so‘zlardan tuzilgan dialog va jumlarlar tushunarli aniq. Otaxonning qizi ham erini gapiga kirib, otasiga qarshi chiqadi. Otaxon nima qilishini bilmay to‘y qilishga qaror qiladi. To‘yda bir qator mehmonlar so‘zga chiqadi dastur davomida M.Xolmedov yakka ijroda chiqish qiladi. “Nahorgi osh”² aktyor qiziq “*avvallari hamma o‘z hovlisida yoki baland qavatli uyning tagida osh berar edi*” deb gap boshlaydi, xofizlar kuylashidan saharda uyg‘ongan rus kishi derazadan pastga qarab murojaat qiladi ikki millatning dialogi va qo‘shiq hirgoyasi ulanadi.

Badiiy so‘z ustasi, estrada aktyori M.Xolmedov hajviyani rivojlantirishda ovoz komponentlari, nutqi, plastikani umumlashtirgan holda ijro qiladi. Masalan yoshlar xozir boshqacha qo‘shiqlarni eshitadi deb, musiqa ostida “rep” o‘qib, o‘tirganlarni yana ham to‘lqinlatiradi. Rep aytish davomida raqsga tushib, plastik imkoniyatini mahorat ila nutqi hamohangligida namoyish qiladi.

Umuman olganda turli mavzudagi latifalardan yaxlit kompozitsiya qilishga erishgan, ayniqsa nutqiy harakterlar yaratishi latifalarda har bir personajga chuqur yondashuvi maktab ko‘rgan mahoratli ijodkor ekanini yaqqol namoyon qiladi. Biroq latifalarni ulashda bog‘lovchi gaplari “*to‘yga yetqazsin*” “*o‘zbekni uyida to‘ylar*

1 Mirzabek Xolmedov arxividan (ichki ishlar qoshidagi ashula va raqs ansambli hisobot konserti “Ko‘zgu” teatri bilan hamkorlikda)

2 Mirzabek Xolmedov arxividan (ichki ishlar qoshidagi ashula va raqs ansambli hisobot konserti “Ko‘zgu” teatri bilan hamkorlikda)

bo'lsin", *"farzandlarimizni to'yini ko'raylik"* qaytariq jumlar ko'p. Ta'kidlash joizki dastur rejissyorligini ham o'z zimmasiga olgani katta ma'suliyat talab qilgani shubhasiz.

Obid Asomov ixcham kalta bo'yli, katta katta ko'zlar, ovozidagi o'ziga xos xirildoqlik tabiatdan berilgan bunday noodatiy qad-qomati shu bilan birga issiq istarasi, keng dunyoqarash, so'zlarni o'rnida aytishi, hikoyani yuqori nuqtadan so'zlashi, tomoshabinni bir qarashda o'ziga jalb qiladi.

So'z ustasi O.Asomov nafaqat estrada sahnasida balki tele kulgida ham samarali ijod qildi. "...Televizion kulgining yangi bosqichini boshlab berdi, -deya ijodkorning bu yo'nalishdagi faoliyatiga Ortiq Sultonov yuqori baho beradi".

Biz esa uning estrada sahnasidagi ijodini tadqiq etishni maqsad qilib oldik. 1989-yilgi dasturda¹ taniqli rus ekstroseanschi va u orqali siyosiy iqtisodiy masalalar o'rta tashlanadi. Kashpirovskiy A. (O.Asomov) - psiholog holati, so'zlash ohangi xalqqa murojaati ishonarli tarzda ijro qilingan. Obrazga mos gap-so'zlar, imo-ishoralar tabiiy tus oladi, zalda o'tirganlar beixtiyor unga ishonadi, qarsaklar bilan qo'llab-quvvatlaydi. Sahnada Kashpirovskiy o'zbek tilida so'zlaydi. Buni 1989-yil 21-oktabrda o'zbek tili davlat tili, deb e'lon qilinganligi bilan oqlab o'tishadi. Shu orqali o'zbek tilining mavqeyini oshirish undan tashqari o'zbek xalqiga shu tariqa farovon kelajak oldinda ekanligiga ishonch bilan ishora qiladi.

1990-yilgi² tomosha dasturidan o'rin olgan O.Asomovning "Hasan kayfiy" ertakona monologi chuqur mohiyatga ega. Ertak aytib beraman deydi mavzuga o'ziga xos uslubda o'zbek xalq og'zaki ijodidan foydalangan holda *"bir bor ekan bir yo'q ekan bo'ri bakkavul ekan tulki yassavul ekan qarg'a qaqimchi ekan chumchuq chaqimchi ekan davlatning podshox bor ekan"* aktyor nutqida juda tez aks topadi tomoshabin ba'zan anglamay qoladi boisi O.Asomov juda yuqori tezlikda gapiradi. Ertakona boshlangan hajviyani orasida hechkim noto'g'ri tushunmasin bu ertak! Deya ta'kidlab o'tadi. "podshoh xalqining yashash sharoiti, podshox xaqidagi fikrini o'rganish maqsadida, oddiy kiyim boshda, o'zining shox ekanini bildirmay odamlar orasiga kiradi. Hasan kayfiyga duch keladi. Hasan kayfiy uni kutib olar ekan, "keling mehmon", - deb quchoq ochadi. "Tirikchilik nima bo'lyapti, podshoxingiz qanday odam?"- deb so'raydi. Hasan kayfiy podshoxdan xalq noroziligini, tirikchiligi qiyin o'tayotganini kayf aralash aytadi. Podshoxning jaxli chiqib, unga qarshi ya'ni xalqiga qarshi qonun chiqaradi. Oxir oqibat podshox xalqini uddaburonligi tan oladi. biroq bu ertakda xalqning noroziligi, yurtdoshlarining dardini O. Asomov dadillik bilan katta sahnada oshkor etadi. Bu kulgi hikoyada qaysidir ma'noda xalqining dardiga darmon bo'lishga ko'nglingizni cho'ktirmang bu shunchaki ertak, deb xalqni ertangi porloq

1 Mirzabek Xolmedov arxividan

2 O'sha manba

kunga ishontiradi, shu bilan birga “kosa tagida nim kosa” fikrni til va nutq orqali mohirona yetkazadi.

“Kino”¹(1990) miniatyurasidagi aktyorlar tilidagi hindcha ohang - soʻzlarning ohirida “he” qoʻshimchasini qoʻshib gapirish orqali hosil qilinadi. Hindcha ohangdagi dialogni O.Asomov huddiki hindchadan tarjima qilayotgandek oʻzbekchaga oʻgirib “dublyaj” qiladi. Tomoshadan avval bu nomer oʻtgan yilgi konsertda ham boʻlgani va bugun davomi ekanini aytib oʻtadi, demak bunday oʻzgacha uslub tomoshabinga maqqul boʻlgan va buni his qilgan ijodkorlar nafaqat hind kinosining taqlidini balki hajviyani yoritishning oʻziga hos tili va aktyor nutqi topilgan.

“Koʻzgu” guruhida O.Asomov va M.Xolmedov konferanselik (korfarmonlik) hususiyatlarini toʻliq namoyon qildilar, besh kishidan iborat ijodkorlar konsert dasturlari 1995-yilga qadar ijodiy jarayonlarda katta tajribaga ega boʻldi. Umuman olganda Mirzabek Xolmedov, Obid Asomov yetakchilik qilgan “Koʻzgu”guruhi oʻzbek estrada aktyorlik sanʼatini yangi bir bosqichga olib chiqdi. Ular jamoaviy ishlashning imkoniyatlarini kengroq koʻrsatib bera oldi. Katta ommani qamrab olgan holda kulgi dasturini namoyish qilish mumkin ekanligini isbotladi.

Bir guruhda, individuallik hislatlari yuqori, yetakchilik qobiliyatiga ega ijodkorlar faoliyat olib borishi mushkul. Bizningcha oʻz ijodini yanada takomillashtirish yangi gʻoyalar ustida bosh qotirish O.Asomov va M.Xolmedovlarning alohida boʻlib ijod qilishiga sabab boʻldi.

“Badiiy obraz yaratish teatr ijodining tabiatiga xos boʻlib, estrada sanʼati ham bundan mustasno emas. Estrada aktyori obraz yaratishi zarur, ammo u oʻzligini ham yoʻqotmaslik kerak. Yevgeniy Petrosyan, Genadiy Xazanov, Maksim Galkin, Obid Asomov, Mirza Xolmedov, Valijon Shamshiyev singari aktyorlar ijrosiga ahamiyat qaratsak, ular sahnada intermediya yoki hajviy tomoshalarida turli-tuman qahramonlarni yaratish bilan bir qatorda oʻz “men”ini va individualligini yoʻqotmaydilar.”² M.Xolmedov “Mirzo” teatrini tashkil etib, oʻz atrofiga shogirdlarini yigʻadi. Sh.Isroilov, V.Shamshiyev, va havaskor sozanda ham xonanda T.Mahkamovni oʻz jamoasiga taklif qiladi. Jamoa shu kunga qadar har yili yangi tomosha dasturlarini namoyish qiladilar. M.Xolmedov “Dastlabki yillardanoq har bir ijrochilik namunasi falsafiy mazmuniga diqqatini qaratdi. Dastlab Qiziqning ijrosida ortiqcha soʻzlar mavhum iboralar koʻzga tashlanmaydi. Ularda goʻyo kosa tagida nimkosa borligiga ishora qilinayotganday boʻladi. Qahr ham, mehr ham, nafrat ham, nasihat ham kulgili qiyofalarda oʻz aksini topadi. Uning repertuaridagi latifalar, hangomalar, loflar, qasidalar, qoʻshiqlar va hatto hajviy hikoyalar ham xarakterli”.³

1 Mirzabek Xolmedov arxividan

2 Egamberdiyev F. Estrada sanʼati metodologiyasi va texnologiyasi. – Toshkent: OʻzDSMI, 2019. – 64-b.

3 Abdurahmonov I., Sultonov O. Mirza qiziq teatri – Toshkent: Mutarjim, 2005. –10-11-betlar.

Masalan 1997-yilgi¹ tomoshasida ichkilikka ruju qo'ygan insonlarning ayanchli taqdiri, ichkilik oqibatlari haqida bo'lib, sahnaning o'rtasida katta aroq shishasi (majoziy dekoratsiya) uning o'rtasida M.Xolmedov "shum bola" qiyofasidagi rasmi tushirilgan.

Tomosha rejissyori O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan yoshlar murabbiysi, rejissyor M.Abdullayeva. Tajribali rejissyor dasturni badiiy yaxlit holatga keltira olgan. Dasturda Sh.Isroilov, V.Shamshiyevlardan tashqari professional teatr aktyorlari - A.Abduvahobov, M.Muxtorova, M.Bobotillayeva, R.Jo'rayevlar qatnashganlar. Professionalizm jihatidan ham ular teatrning yosh iste'dodli ijodkorlari edilar.

Dasturning birinchi qismida "Shayton va rahmon" kurashi yetakchilik qilib qo'shiq, plastik harakatlar, dastur davomida qo'shiqqa ishlangan klip ko'rinishida "oqibatsizlik" mavzusidagi sahna ko'rinishi, shuningdek dublyaj san'atiga, yapon jang san'atiga, "taqlid" kabi nomerlar o'rin oladi. V.Shamshiyevning "it" rovida M.Xolmedovga hamdard bo'lishi kabilar dramatik sahna ko'rinishini kasb etgan. M.Xolmedovning inson qalbiga yetib boruvchi so'zlar bilan monolog ijrosi o'tirganlarni ta'sirlantiradi.

Konsert tomoshabinlar tomonidan katta qiziqish bilan kutib olindi. Bizningcha bunga sabab dasturda tomoshabinni faqat bachkanalik bilan zo'rma- zo'raki kuldirishga urinmasdan balki professionallik bilan intermediyalarga jiddiy yondashuv asos bo'lgan.

M.Xolmedov istarali tashqi qiyofasi, aktyorlik mahorati, sof o'zbek tilidagi, boy nutqi, ovozdagi o'ziga xos tembr, vokal imkoniyati, yozuvchilik qobiliyati, plastik erkin xatti-harakatlari bilan shohsupaning yuqorisida bo'lishini ta'minladi. "Aslida M.Xolmedov izlangan san'at turi xalqimizning madaniy hayotida ilgari bo'lgan. Bu - maddohlik, voizlik, va qissago'ylikdir. Boshqacha aytganda, bu ko'pincha bir kishi tomonidan bajariladigan, ba'zi hollarda "labbaychi" shogird va sozandalar yordamida ijro etiladigan, tomoshabinlarni goh yig'latib, goh kuldiradigan, iztirobga soladigan, hayot jumboqlari ustida o'ylashga tortadigan o'ziga xos an'anaviy hikoya teatridir"². Bizningcha ham shunday M.Xolmedov nutqida latifalar, monologlar, rivoyatu, hadislar ham yangraydi aktyorlik ijrosi bilan yo'g'rilgan, hamrohini eshitadi, unga munosabat bildiradi. Tabiiy shu bilan birga kulgili. Nutqda shoshilish tovushlarni chaynab yuborishlar yo'q, tasavvur qiladi keyin so'zlaydi. Tomoshabinga qarab gapirar ekan, kerakli joyda pauzalarni ushlaydi, hazm qildiradi, keyin davom etadi. "Pauza - bu harakatning erkin harakati, uning o'zini o'zi rivojlantirish lahzasidir. Pauza paytida tomoshabinga sahnadan (yoki ekrandan) yangi ma'lumot kelmaydi, lekin ayni paytda oldingi harakatda to'plangan hamma narsa tomoshabin qalbiga yangi ta'surot bilan kiradi. Aynan pauzalar paytida keskinlik kuchayadi, aloqalar tiklanadi va

1 Mirzabek Xolmedov arxividan "Aroq" nomli konsert dastur.

2 Abdurahmonov I., Sultonov O. Mirza qiziq teatri. -Toshkent: Mutarjim, 2005.-.6-b.

kulminatsiyaga turtki beradi. Pauza qilish qobiliyati - bu mahoratning eng yuqori darajalaridan biri ...". balki shuning uchun ham M.Xolmedov ijrosidagi jiddiy yoki dialektik janrdagi hikoyalar ham tomoshabinni o'ziga maftun qiladi.

San'atshunos olim profeesor Muhsin Qodirov ta'kidlaganidek: "... Xolmedov chinakam ijodkor, katta san'atga intilib zamon bilan birga qadam tashlab kelayotgan qiziqchi, komik aktyorlardan biri bo'lib, u bir umr o'z janrini izlab keladi. Bu janr nima deb atalishini bilmaydi, biroq qiziqchilikni didaktika bilan bog'lashga harakat qiladi".¹ Bizningcha undan tashqari o'zbek an'anaviy teatriga xos bo'lgan "ustoz shogird" an'anasiga sodiq qolib uni o'z ijodiga singdira olgan ustoz hamdir. "Mirzo teatr"ida o'ziga xos turli fauladagi (semiz -bahaybat, oriq-kichkina), aktyorlarni yoniga olib birlashtirdi. Estrada sahnasida guruh bo'lib ishlash imkoniyatlarini ko'rsatdi, qo'shiq, musiqa, plastika, so'zni bir nuqtaga uyg'un holda tomoshabop nomerlar yaratdi. Parodiya, dialektik ruhdagi yakka chiqishlarga yo'g'rilgan kulki-hikoyalarni zamonaviy badiiy so'z san'atiga singdirdi...

Obid Asomov "Agarda u avvalari ko'proq Raykin, Xazanov, Petrosyan uslubiga taqlid qilgan bo'lsa, endilikda ko'proq o'zbek qiziqchilarining mahorati ularning so'z o'yinlarini o'rganishga, mashhur qiziqchilarimiz Muhiddin Darveshov, Hojiboy Tojiboyevday atrofimizdagi oddiy narsalar, xarakterlardan kulgi chiqarish san'atini egallashga intilayotgani sezilib turadi".² deb yozadi jurnalist M.Islomqulov.

2004-yil Toshkentga ijodiy safarga kelgan Rossiyalik ijodkor so'z ustasi "Krivoe zerkalo" loyihasi muallifi Y.Petrosyan teledasturida O.Asomovni ijodiy hamkorlikka taklif etadi.³ O.Asomov shu sabab O'zbekistondagi kulgi sahnasidan bir muddat tanaffus olib, Moskvada, Y.Petrosyan jamoasida ijodini davom ettiradi. "Krivoe zerkalo" chiqishlaridan biri "Avtobus" deb nomlanadi: *O'zbekistonda eng ommabop jamoat transporti bu - avtobus. Agar shamollab qolsangiz yoki belingiz og'risa shifokorga borishni keragi yo'q. Bekatda tursangiz odamlarni o'zi sizni avtobusga chiqarib qo'yadi. 5-6 bekatdan keyin odamlarni o'zi sizni pastga olib tushib qo'yishadi. Belingiz og'rig'i ham o'tib ketadi, yo'talmaysiz ham, istmangiz ham joyiga tushadi. Chunki avtobusni ichida par ham bor, massaj ham bor.*-deya boshlanadi.

So'z ustasining ushbu nomeri oddiy lekin hayotiy voqealarga qurilgan. Avtobusdagi kulgili holat rus tomoshabiniga ham begona bo'lmagani uchun ular ham miriqib kuladilar. Ushbu kulgili hikoya orqali ijrochi sahnada badiiy so'z yordamida turli yosh va toifadagilar qiyofalarni, gap-so'zlarini obrazli ifodalashning eng yorqin namunalarini ko'rsatib beradi. Avtobus haydovchisi, keksa chol, yo'lovchi ayol, shirakayf yo'lovchi, chekuvchi yigit, hamyonini o'g'irlatgan ayol va boshqa personajlarni o'ziga xos talqin qiladi, mimika, qo'l harakatlari (jest), nutqiy rang-

1 Abdurahmonov I.,Sultonov O. "Mirqa qiziq" teatri. Toshkent: Mutarjim, – 2005. – 5-b.

2 Islomqulov M. Qiziqchining katta mukofoti. / "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 1990-yil, 12-oktabr №41.6-b.

3 <https://24smi.org/celebrity/79148-obid-asomov.html>

baranglik orqali ishonarli tarzda ifodalay olgan. Nutqidagi "aktsent" bilan soʻzlash orqali nomerlarining yanada kulgili chiqishida foydalandi. "Aktsent" - millatga hos ohang va urgʻu boʻlib, oʻz ona tilida emas balki boshqa tilda soʻzlaganda eshitiladigan oʻziga xos talaffuzdir. "Bu til uchun odatiy boʻlmagan bayon soʻroq va boshqa intonatsion tuzilmalarning talaffuz ohangida buzilishi" nazarda tutiladi ¹.

"Katta teatr" ("Большой театр") deb nomlangan tomoshasida soʻz ustasi oʻzbek moʻysafidining Moskvadagi sarguzashtlarini Otaxon tilidan voqealarni obrazli tarzda rivojlantiradi. Moskvadagi shovqin-suron, odamlarning tala-toʻpidan toliqqan oʻzbek otaxoni taksiga oʻtirib, katta teatrda borib kulgili hangomalarni boshidan kechirganligiga urgʻu qaratadi. Qiziq oʻzbek xalqining sodda, ammo begʻubor olamini koʻrsatib beradi. Teatr binosiga oʻrnatilgan katta hajmdagi lyustraning oʻchib qolishini aytib, *"faqat bizning chekka qishloqda emas, Moskvaning oʻzida ham chiroq oʻchar ekanku"* deb tanqidiy masalalarni ham qistirib oʻtadi.

Qiziqning topqirligi, oʻziga xos uslubi mazkur nomerda yanada yorqinroq koʻrinadi. Sababi u soddagina moʻysafid chol obrazi orqali balet sanʼatini oddiy jaydari tilda tushuntirib beradi. Dirijyorni *"Dyadya Jyor"* deb atashining oʻziyoq tomoshabinlarda kulgi keltirib chiqaradi.

Mana shu yerda aktyor dirijyorning harakatlarini kulgili tarzda koʻrsatib beradi. Uning sozandalarga beradigan koʻrsatmalarini qoʻl harakatlari ham kulgili tarzda talqin qiladi. Soʻng sahnadagi yigit va qiz ijrosidagi xoreografik harakatlarni taʼriflaydi. Ularni goʻyo er va xotinning urushi sifatida talqin qilib, qoʻl va oyoq harakatlari orqali baletni soʻzlatadi.

Monologning rus tilida notoʻgʻri qoʻyilgan oʻzbekcha urgʻular, aktsentli talaffuzlar, oʻzbekcha oxanglar, orada ishlatilgan oʻzbekcha soʻzlar tomoshaning yanada kulgili chiqishida katta oʻrin egallagan. Bizningcha shu soʻzlar aniq sof rus tilida soʻzlanganda bu qadar kulgili chiqmas edi.

O.Asomovning rus sahnasi va oʻzbek sahnasidagi chiqishlarining farqi bir necha hajviy monologlar ijrosidan tashqari, Yevgeniy Petrosyan, Karen Avanesyan, Stepanenko Yelenalar bilan "Svetka Sokolova", "Nelegal", "Vokzal", kabi tomoshalarda komik aktyor sifatida rol ijro etishida koʻrinadi. Tomoshalar mavzu jihatdan ham farqli boʻlib rus xalqiga qiziq ularga maʼlum muammo va masalalar hajviyalarning asosiy mavzusini tashkil qiladi. Obid Asomov oʻzbek estrada sahnasidagi faoliyati guruhli ijodiy jarayonlarda boshlanishiga qaramay "bir aktyor teatri" uslubida ravnaq topdi, badiiy soʻz sanʼatini choʻqqiga olib chiqishga erishdi. Ijodining ilk yillarida siyosiy ijtimoiy mavzularda koʻp hajviyalar yaratdi keyinchalik

1 Артоболевский Г.В считал, что наиболее легкий пут перевода речи «на иностранный лад» заключается именно в «изменении мелодизации». См.: Акценты и диалектизмы/Артоболевский Г.В. Москва: Художественное чтение. 1978. С. 112-113.

maishiy mavzularda yengil, hazm bo'lishga oson hazillar bilan repertuarini soddalashtiradi.

O.Asomov ijodining o'ziga xosligi uning uchta muhim jihatlarida ko'zga tashlanadi. Bular, kulgi hikoyalarida to'qima yo'qligi, gap kelganda ayamasligi, har bir luqmaga munosib javob qaytara olishi, tomoshabinga ijrodagi voqealar rivojini, satiraning o'ziga xosligini yaxshiroq tushunishi va kerakli xulosa chiqarishi uchun ayrim izohlari, hikoyadagi qahramonni ko'z oldimizda ovoz orqali gavdalantirishi, badiiy so'z qudratiga katta ahamiyat qaratish orqali ijroda badiiy mukammallikka erisha oladi.

M.Xolmedovning o'ziga xosligi esa avvalo nutqidagi harakterlar xilma hilligida, tomoshabinlar kontingentiga qarab repertuar tanlashida va ularga bog'lab latifalarni ketma-ket tizimlashida, tomoshabin bilan jonli muloqotni o'rnatadi ta'kidlash lozim kulgi hamda didaktikani ikki yo'nalishni bir biriga to'ldirgan holda ijro qiladi.

Xulosa qilib aytganda so'z ustalarining har biri o'z ijro uslubiga ega bo'lib, o'zbek estrada sahnasida badiiy so'z san'ati rivojiga, katta hissa qo'shdilar. O'z kelajagini estrada sahnasida ko'rayotgan yoshlar uchun bu uslublar o'rnak bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sultonov O. O'zbekiston televideniyesida kulgi san'ati. -Toshkent: G'afur G'ulom, 2005. - 84-b.
2. Abdurahmonov I., Sultonov O. Mirza qiziq teatri.-Toshkent: Mutarjim, 2005. - 27-b.
3. Azizov T. Kulish osonu... / "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 1984-yil 21-sentabr №
4. Egamberdiyev F. Estrada san'ati metodologiyasi va texnologiyasi. - Toshkent: O'zDSMI, 2019. - 64-b.
5. Islomqulov M. Qiziqchining katta mukofoti. / "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 1990-yil, 12-oktabr №41.6-b.
6. Артоболевский Г.В считал, что наиболее легкий пут перевода речи «на иностранный лад» заключается именно в «изменении мелодизации». См.: Акценты и диалектизмы/Артоболевский Г.В. Москва: Художественное чтение. 1978. С. 112-113.
7. <https://24smi.org/celebrity/79148-obid-asomov.html>